[בינית המדבר Leptaleum filifolium צמח חד שנתי מדברי (פברואר 2021)]

ערגה אלוני

תקציר: צמח מדבר חד-שנתי קטן (גובהו עד 10 ס"מ). תפוצתו אירנו – טורינית, עם חדירה לאזורים סהרו-ערביים. נפוץ בארץ במדבר יהודה ובנגב המרכזי, במיוחד בקרקע עשירה בגבס, הנחשבת כקרקע גרועה לגידולים של צמחים. סוג חד-מיני יוצא דופן בכך, שפרחיו אינם בולטים לעין, כי הטרף של עלה הכותרת צר וצבעו ורוד חיוור. העלים סרגליים או גזורים באורח בלתי סדיר ל 3-5 אונות צרות. הפרי איזמל מאוך, פחוס מגבו אסימטרי בבסיסו, אורכו 2 ס"מ והוא נראה כעלה או כשפם של דג הבינית.

==========

בינית המדבר *Leptaleum filifolium* המשתייכת למשפחת המצליבים, היא צמח חד שנתי עשבוני הגדל במדבר**.** הצמח קרח נמוך (10 ס"מ), בן מספר גבעולים שרועים ע"פ הקרקע או זקופים. העלים דמויי סרגל צרים ותמימים. בבסיס הצמח הם צרים ודקיקים, קמלים מוקדם. האחרים גדולים יותר (אורכם 2-3 ס"מ, רוחבם 0.1 ס"מ) גזורים ל3-5 אונות צרות (Zohary 1966).

בינית המדבר מימין: צמח ח"ש נמוך. משמאל: העלים והפרחים. צילום ערגה אלוני©

הפרחים דו מיניים, מסודרים בתפרחת קצרה בודדים או בזוגות בקצות הגבעולים ואינם בולטים בצמח. לכל פרח עוקץ קצר ובבסיסו חפים (פינברון-דותן, דנין 1991). ארבעת עלי הגביע אורכם 3-5 מ"מ. הם צרים, מוארכים מחודדים בראשם, בעלי גוון חום אדמדם. עוטפים את חלקה התחתון של הכותרת. עלי כותרת סרגליים, צרים וארוכים, צבעם לבן עד ורוד אורכם 0.5 – 1 ס"מ, רוחבם 0.3 -0.2 ס"מ. במרכזם עורק מודגש. קרוב לבסיס צבעו חום צהוב, בצדו האחורי של העלה העורק ארגמני. בסיס הכותרת סביב האבקנים הצבע צהוב, מה שמדגיש את מיקום האבקנים. אבקנים 6, 4 מהם קרובים האחד לשני ומקיפים את השחלה. 2 אבקנים קצרים ממוקמים זה מול זה לצד הארבעה. בבסיס האבקנים מצויים צופנים כהים. השחלה עילית בנויה מ2 עלי שחלה. לאחר האבקה והפרייה מתפתח פרי תרמיל מוארך (כ2 ס"מ). פחוס בגבו ואסימטרי בבסיסו (שמידע א, 1983).

בינית המדבר מימין: מקבץ פרחים בבסיס הצמח משמאל: פרי תרמיל ירוק מוסתר בחלקו בין הפרחים. צילום ערגה אלוני©

הפרי הבשל נשאר סגור צמוד לצמח היבש ואינו נפתח בקיץ. הזרעים צהובים או חומים בהירים, צורתם בייצית, מסודרים בשני טורים בכל מגורה. בעונה הגשומה כאשר הצמח נרטב, הפרי נפתח בתפר גב והזרעים מותזים באמצעות כוח טיפות המים לסביבתם הקרובה (היגרוכסיה). עם התייבשות הפרי הוא נסגר שוב. התופעה בה מתקיימת הפצה בקרבת מקום צמח האם או "אנטי הפצה" – שאיננה במרחב, היא תכונה חשובה של צמחי מדבר, אשר יוצרת בעונה הבאה כתמיות של המין. הקירבה בין פרטים מאפשרת האבקה יעילה.

הבינית היא סוג הכולל שני מינים בלבד ללא סוגים קרובים ששרדו כנראה במדבריות מהעבר הרחוק (פליאורליקט). בית גידולו של הצמח הם קרקעות לס מעט מלוחות, מישורים אבנים וחול במדבר ובערבה. שולט בכתמים. בארץ מצוי בצפון הנגב ובמערבו, הר הנגב ודרומו, מדבר יהודה, בקעת ים המלח. טיפוס תפוצה אירנו תורני עם חדירה לאזורים סהרו ערביים.

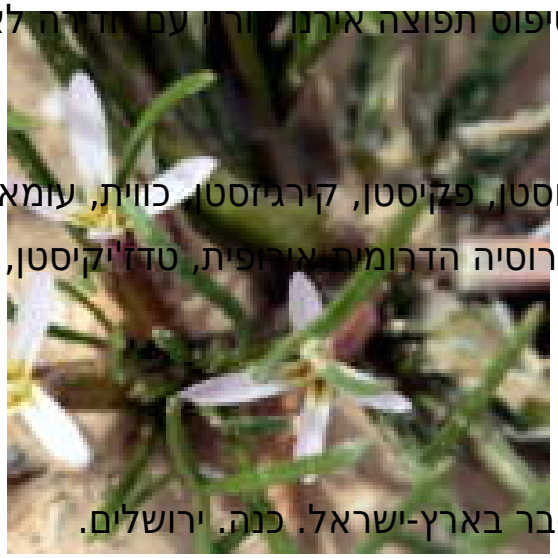

תפוצתה בעולם: אפגניסטן, איראן, עירק, קזחסטן, פקיסטן, קירגיזסטן, כווית, עומאן, מצרים סיני, ערב הסעודית כווית, ישראל, ירדן רוסיה הדרומית אירופית, טדז'יקיסטן, טורקמניסטן, אוזבקיסטן וסין.

ספרות:

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע א. 1983 (הלר ד, לבנה מ. עורכים). החי והצומח של ארץ-ישראל. משרד הביטחון,

———————————————————————

Al-Eisawi D. 2016. Taxonomic synopsis of Brassicaceae for the flora of Jordan Webbia; Raccolta de Scritti Botanici 71 pp 219-226

Boulos L. 1999. Flora of Egypt 1 pp 1-419. Al Hadara Publishing, Cairo

Zohary M. 1966. Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem vol. 1 pp. 270-269

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2021 בינית המדבר Leptaleum filifolium צמח חד שנתי מדברי (פברואר 2021). כתב-עת "כלנית", מספר 8.
https://www.kalanit.org.il/leptaleum-filifolium-02-2021

==========